

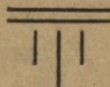
Sabiedrisko Zinātņu Veicināšanas Biedrības
«Aequitas» Biblioteka № 10.

Prof. Dr. jur.

V. SINAISKA

RAKSTI

- I. Tiesības viņu attiecībās pret kultūru un civilizāciju.
- II. Likuma nezināšana.
- III. Personiskas tiesības, alimenti un pirkšana-pārdošana.

Rīgā, 1929.

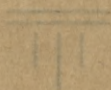
Sabiedr. Zinātņu Veicināš. B-bas «Aequitas» izdevums

Sabiedrisko Zinātnu Vēstnesis
A. J. B. 10

1920. gada
V. SĪMAIŠKA

R A K S T I

- I. Iestāžu un attiecīgo priekš
likumu un civiltiesību.
- II. Likuma par
likuma par.
- III. Iestāžu un attiecīgo priekš
likumu un civiltiesību.

Rīga, 1920.

Sabiedrisko Zinātnu Vēstnesis B. J. B. 10

Sabiedrisko Zinātņu Veicināšanas Biedrības
«Aequitas» Biblioteka № 10.

Vu e m/f

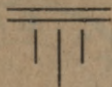
Prof. Dr. jur.

V. SINAISKA

34
801

RAKSTI

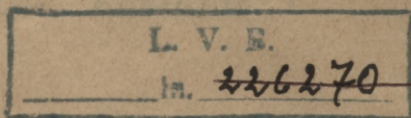
- I. Tiesības viņu attiecībās pret kultūru un civilizāciju.
- II. Likuma nezināšana.
- III. Personiskas tiesības, alimenti un pirkšana-pārdošana.

Rīgā, 1929.

Sabiedr. Zinātņu Veicināš. B-bas «Aequitas» izdevums.

Latv. Zemn. Sav. spiestuve
Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a

0305034110

Žurnāla „JURISTS“
1929. g. № 1., 3. un 5.
rakstu atsevišķi nospiedumi

I.

Tiesības viņu attiecībās pret kultūru un civilizāciju.

(Vienotās un norobežotās tiesības).

1. Dažādas vērtības ir cilvēka radītas — kā materiālas, tā arī garīgas. Starp pēdējām tiesības ieņem atsevišķu vietu. Bet katra vērtība var būt tāda pate par sevi (absolūti), un relatīva, t. i. zināmam cilvēkam, vai zināmam cilvēku daudzumam (subjektīvā vērtība). Tagad rodas interesants jautājums ar vispārēju nozīmi: kāda ir tiesību vērtība?

2. Lai novērtētu tiesības, kā garīgu vērtību, visvienkāršāki ir apskatīt viņas no vēsturiskā viedokļa. Tur, dziļā pagātnē, kas apbur mūs ar savu noslēpumainību un viņina mūsu garu uz pagātnes atvaru, mēs atrodam, ka tiesības gandrīz netiek norobežotas no reliģijas un morāles (vienotās tiesības). Šīs tiesības, kā nedalīts labums, netiek norobežotas atsevišķo vērtību objekta veidā. Tur tiesības sakūst ar nenoteikto „mūžīgās, skaistās taisnības“ jēdzienu, kuŗa, taisnība norāda cilvēkam ceļu viņa materiālai un garīgai attīstībai. Šī taisnība, atšķirībā no norobežotām tiesībām, ir negrozāma un cilvēkam nepieciešama, viņa tuvojās citam mīklainam senātnes jēdzienam: liktenim, fātumam. Cilvēka griba nevar grozīt mūžīgo taisnību. Viņai tikai jācenšās saprast šo taisnību un jāprot saskaņot ar viņu savus darbus. Mūžīgās taisnības pasaule, tiek uztverta, kā pasaule, kas dota no ārienes, cilvēka griba nepiedalās nedz viņas radīšanā, nedz arī

viņas grozīšanā. Bet, līdz ar to, ka cilvēks arvien vairāk jo vairāk pārmaina dabu, to ko tagad pašapzinīgi sauc par „dabas iekarošanu“, viņam rodas doma — ar savu gribu radīt to, kas vēl nav radīts, kas būtu vienīgi viņa radījums.

Un šāda vērtība, līdz šim vēl neradīta, kas radusēs vienīgi ar cilvēka gribu, ir atsevišķās tiesības. Viņas elementi aizvien vairāk atdalās no augstāk minētās mūžīgās taisnības, un no atsevišķiem elementiem rodās jauna vērtība — **n o r o b e ž o t ā s t i e s ī b a s.**

3. Ja mēs apskatītu, kaut arī tikai pavirši, cilvēka vērtību radīšanas darbu kultūras vēsturē, tad mēs negribot manīsim, ka cilvēkam ir lielāka vājadzība pēc norobežotām tiesībām, kā pēc vērtības, jo vairāki viņš civilizējās. Jo civilizācija vājāka, jo prasība pēc tiesībām, kā atsevišķas, patstāvīgas vērtības, ir mazāka.

Ar ko izskaidrot šo patiesi mīklaino parādību, kas interesanta ne tikai juristiem, bet kuŗam katram izglītotam cilvēkam? Acīmredzot atbilde jāmeklē pašā civilizācijas jēdzienā. Šis jēdziens par nožēlošanu ir līdz šim neskaidrs un strīdīgs. Bet, neiedziļinoties šī jēdziena apskatīšanā pēc būtības (sk. **B r o k h a u s a** un **E f r o n a** enciklopēdisko vārdnīcu) un pamatojoties vienīgi uz norādītām tiesību un civilizācijas attiecībām, var teikt, ka vislielākā civilizācija, kas prasa līdz ar to vislielāko tiesību norobežošanos un spraigumu, ir tāds sabiedrības stāvoklis, pie kuŗa ārējā, stipri komplicētā dzīves puse, dominē par viņas garīgo pusi.

4. Ja, kas tad ir tiesības, kuŗas radītas ar cilvēka gribu, kā ne atsevišķs, kolektīvās gribas faktors (vai visas tautas vai viņas likumdevēju), ar kuŗu tiek normēta vajadzīgā cilvēka izturēšanās sabiedrībā, ņemot viņu, cilvēku, atsevišķi, vai viņa dažādās sociālās organizācijās (tiesiskās vienībās

jeb juridiskās personās)? Ja civilizācija būtu tīri iekšējs stāvoklis, ja garīgās vērtības viņā dominētu, tad norobežoto tiesību nozīme būtu vājinājusēs, un viņa stiprā mērā zaudētu savas atsevišķās eksistēšanas jēgumu. Ar civilizācijas izplatīšanos zemes virsū ir izskaidrojama arī cita ne mazāk interesanta parādība — tiesību apvienošana dažādās valstīs ar atsevišķu valstu tiesību radīšanu uz vispārējiem tagādnes civilizācijas pamatiem. Tiesību normu universālisms tādēļ ir visraksturīgākā mūsu laikmeta parādība.

5. Tā tad, nevis cilvēkam nepieciešamā mūžīgā taisnība pati par sevi normē viņa izturēšanos. Nē, cilvēks pats, viņa griba noteic cilvēku izturēšanās likumus; viņa arī tos groza vai pavisam atceļ. Tāds ir cilvēka likums vai viņa cilvēciskā taisnība, kuŗa tiek stādīta pretīm mūžīgai, negrozāmai taisnībai. Romiešu tiesībās šis pretstats izteicās pa daļai fas un jus šķirošanā, t. i. nepieciešamība un griba. Bet tikai tagādnes tiesībās gribu sāka skaidri apzināt kā tiesību būtību. Cilvēkam jārikojoties tā un ne citādi, jo tāda ir cita cilvēka griba, kas pamatota uz kolektīvo gribu, kas ar savu autoritāti uzturēs cilvēku likumu izpildīšanas nepieciešamību. Saprotams, ka norobežotās tiesības, kā ar civilizāciju saistīta cilvēku taisnība, nav negrozāmas un ne katru reizi sakrīt ar mūžīgo taisnību, bet par cik cilvēku taisnība nav zaudējuse savu kolektīvā gribas faktora nozīmi, viņa paliek par tiesībām.

6. Bet ja ir skaidra tiesību attiecība pret civilizāciju, kas saprotama kā dzīves uzbūve, pamatota ar cilvēka kolektīvo gribu, tad ar to netiek izšķirts otrs jautājums par tiesību attiecību pret kultūru. Jo, acīmredzot, katras civilizācijas, kā sabiedrības stāvokļa, viņas līmeņa, pamatā guļ cilvēku darbs, vai tas ko apzīmē ar vārdu kultūra.

Kultūra vispirms nozīmē darbu par kaut ko materiālu, piemēram, uz lauka (no šejienes agrikultūra u. t. t.); pārnestā nozīmē — cilvēka darbu attiecība uz sevis pašu, pie audzināšanas un izglītošanas (garīgā kultūra). No šejienes, līdz ar garīgās kultūras attīstību, cilvēka personība kļūst pilnīgāka, un viņai arvien mazāk ir nepieciešama tiesību kā kolektīvās gribas faktora, iedarbība. Tā tad skaidrs, jo vairāk sabiedrībā ir attīstība garīgā kultūra, jo viņā ir mazāka vajadzība pēc norobežotām tiesībām. Īsi sakot, norobežoto tiesību attiecība pret gara kultūru ir tieši pretēja šo tiesību attiecībai pret civilizāciju, kuŗa tiek saprasta tāda sabiedrības stāvokļa nozīmē, kas pamatots uz ārējo kultūru.

7. Kāda, beidzot, ir kultūras attiecība pret civilizāciju no tiesību redzes stāvokļa? Kultūra, kā darbs, vai nu tas būtu materiāls vai garīgs, ir dināmisks faktors. Civilizācija, turpretīm, ir tas lauks, kuŗā norit darbs, un šinī ziņā civilizācija ir stātisks faktors. Bet no civilizētās sabiedrības tiesību vislielākā spraiguma redzes viedokļa ir tomēr skaidrs, ka civilizācija šinīs gadījumos ir tīri ārēja, dibināta galvēmām kārtām uz materiālām vērtībām. No šejienes bieži var novērot, ka civilizēts cilvēks izrādās garīgi maz kulturēls un kā, otrādi, cilvēks maz civilizēts, piemēram kāds zemnieks, izrādās garīgi kulturēls, un viņam nav vajadzīga norobežoto tiesību iespaidošana. Viņš izpilda saistību tādēļ, ka apzinās viņas izpildīšanas nepieciešamību, nevis uz cilvēka kolektīvās gribas pamata, bet ievērojot savu iekšējo gara cildenumu. Tāds zemnieks saprot, ka ja cilvēki neizpildīs savas saistības, t. i. neizturēsies tā kā vajadzīgs, tad dzīve sāks irt, un līdz ar viņu darbs, ka cilvēkiem tad dzīve kļūs sliktāka, tā tuvināsies kustoņu dzīvei līdz ar pēdējiem piemītošo šaurā egoisma instinktu.

Īsi sakot, tāds necivilizēts zemnieks izrādīsies garīgi kulturēls.

8. Tā tad, jo vairāk sabiedrība ir civilizēta, jo lielāks ir norobežoto tiesību spraigums, un jo vairāk sabiedrība ir kulturēla, jo mazāks ir tāds spraigums. Pēdējā gadījumā tiesības no jauna tuvinās saviem pirmiem trijiem elementiem un zaudē savas norobežotās eksistēšanas jēgumu. Šeit, starp citu, arī atrodama senātnes un tagādnes tiesību lielā starpība, t. i. vienas tiesības pamatotas uz mūžīgo taisnību un otras galvēmām kārtām uz cilvēka gribu (cilvēku taisnību).

Prof. Dr. jur. V. S i n a i s k i s.

II.

Likuma nezināšana.

Tiesības ir tas spēks sabiedrībā, bez kuŗa pēdējā nevar pastāvēt. Šī spēka, kā arī vispār jebkuŗa dabas spēka, īpašību nezināšana var cilvēkam nest ļaunu. Piem., nevar bez ļaunām sekām aiztikt neizolētus elektrības vadus: nāve iestājas nekavējoši. No tā izriet, ka, lai sevi aizsargātu no ļauniem spēkiem (kuŗi tanī pašā laikā var būt arī cilvēkiem svētīgi) jāzina šo spēku īpašības un jāievēro daži noteikumi.

Minētais dabas spēku darbības princips pielietojams arī pie sociālā spēka — tiesībām, speciāli — pie likuma. Neuzmanīga šī spēka aizskāršana var būt cilvēkam liktenīga.

Lieta grozas ap to, kā saskaņā ar vispārējo noteikumu par tiesību spēka darbību, neviens nevar atrunāties ar likuma nezināšanu. Šis princips izteikts arī mūsu civillikumu III.-ā daļā: katram jāzina likumi un citi likumiski noteikumi, un tādēļ neviens nevar atrunāties ar to nezināšanu vai ar tiesisku maldību (2955. pants). Bet izņēmuma veidā likum nezināšana netiek pierakstīta par vainu, ja tam, kas maldījies, nav bijis iespējams iegūt attiecīgās tiesiskās zināšanas (2956. pants). Kā jau senāk to paskaidrojis senāts, šim izņēmumam ir ļoti šaura nozīme. Tā no zemnieka nevar prasīt to likumu zināšanu, kuŗi zemniekiem domāti kā subsidiāras tiesības. (Senāta civ. kas. dep. Nr. 2485 — 92. g.). Otrs izņēmums ir nepilgadīgie, kuŗiem likumu nezināšana nav pierakstāma par vainu, ja šī nezināšana bijusi par pamatu viņiem

neizdevīgai rīcībai vai nolaidībai ar ļaunām sekām (2957. pants). Turpretim sievietēm, kā arī plānprātīgiem, nepietiekoši attīstiem vai tiesiskās lietās pavisam nepiedzīvojušiem, likuma nezināšana var noderēt par attaisnojumu, bez 2956 pantā norādītā apstākļa, tikai likumā tieši noteiktos gadījumos (2957. panta 2. daļa).

Tā tad skaidrs, kā izņēmumi gandrīz nemazina vispārējā noteikuma spēku, tik tie ir nenozīmīgi un sašaurinoši. Pat plānprātīgais, pēc vispārējā noteikuma, nevar atrunāties ar likuma nezināšanu. Kā elektrība nonāvē muļķi, kas neuzmanīgi pieskāries pie vadiem, tā arī tiesības nežēlo plānprātīgo, nepiedzīvojušo.

Kā to izprast? Kur pamats tik noteiktai tiesību spēka rīcībai sabiedrībā? Kādēļ šis spēks tik nesaudzīgs?

Uz visiem šiem jautājumiem no pie mums spēkā esošo likumu viedokļa var ļoti viegli atbildēt: vajaga tik ieskatīties 2955—2957 pantu avotā, lai tur atrastu norādījumus uz romiešu tiesībām. Romiešu tiesības, slavenās romiešu tiesības, noteikušas tiesību spēka nesaudzību. Bet kādēļ romiešu tiesības to ir darījušas, un kādēļ visi mūslaiku likumdevēji, ar maziem izņēmumiem, atzinuši šī spēka nesaudzību?

Atbilde meklējama, no vienas puses, romiešu tiesību vēsturē, no otras — šī spēka darbības iedarībā mūslaikos, kas neatzīst likumu nezināšanu no pilsoņiem. Šeit runa iet par minēto spēku civilīkumos vai vispār privātīkumos, bet vēl vairāk tas izpaužās publiskās tiesībās.

Pēc seniem pasaules uzskatiem, kuŗi pārņemti arī no romiešiem, tiesības nebija nekas cits, kā dievišķās tiesības, tas ir dabas likums, kā mēs ikviens izteiktos. Bet tā kā dabas likumu ie-

darbība neatkarājas no to zināšanas vai nezināšanas, neviens, acīmredzot, nevar sevi attaisnot, un vainot dabas likumus par nepareizu iedarbību uz cilvēku. Neatkarīgi no tā, pirmās cilvēku, laicīgās tiesības vispirms izpaudās kā ieraduma tiesības, kuras bija zināmas ikkatram, arī muļķim. Gadījumos, kad tiesības radās tautas sapulcēs, viņas tāpat bija zināmas katram pilngadīgam — sapulces loceklim. Ja kāds nav nogājis uz sapulci un tādēļ nezināja tur noteiktās tiesības, tad, acīmredzot, viņš pats arī bija šai nezināšanā vainīgs un nekādus iebildumus ne pret vienu nevarēja celt. Vispārīgi runājot, senās tiesības bija maz sarežģītas un katram saprotamas. Visas senās tiesības, dievišķīgās un tanī pašā laikā cilvēcīgās ietvertas, piem., Mozus likumu divās tāfelītēs. Šie ir slavenie desmit baušļi, kuŗi pēc būtības spēkā vēl šodien mūsu sabiedrībā, ar to starpību, kā viņu iztulkošana ir radījuse daudz sējumu sakopojumus un tiesību kodificējumus, un vēl plašākus komentārus un senāta spriedumus.

Vai mūslaiku cilvēks var zināt daudzsējumu likumu noteikumus? Vai pat piedzīvojis jurists tos zina visumā? Vai pat tam nav jāsež caurām naktīm, lai mākslīgas, smalkas interpretācijas ceļā atrastu tiesību normu dotam gadījumam? Skaidrs, ka ja mūslaiku likumdevēji pieturas pie romiešu noteikumiem par likumu nezināšanas nepieļaušanu, tad tur jābūt kādam citam lietderības pamatojumam.

Tos atrod tanī domā, ka likuma spēks stipri samazinātos, ja noteiktu pretējo vai pielaistu plašus izņēmumus. Īsāki runājot, individuālā interesē jāupurē kolektīvai. Gleznaini izsakoties: lai dzīvo sestdiena, jo cilvēks radīts sestdienai, un ne sestdiena cilvēkam. Un tik tur, kur netaisnība skaidri par sevi klieudz, tiek darīts izņēmums konkrēta cilvēka labad: izrādas, ka sestdiena radīta cilvēkam.

Tiesību darbības noteiktībai nepieciešams konkrētos gadījumos pielaist taisnības nobīdīšanu pie malas pēc vispārēja noteikuma: likuma nezināšana tiek pierakstīta par vainu cilvēkam.

Tomēr skaidrs, ka šis noteikums daudzos gadījumos izrādīsies netaisns, un līdz ar to netaisnība legalizēta ar likumu, tas ir, tiek iecirsts robs tanī zarā, uz kuŗa aug likumu augļi — sociālā taisnība. Tas apstākļis, ka prasot padomus tiesību pazinējiem ir iespējams izbēgt no likumu nezināšanas ļaunām sekām, sevišķi nemīkstina princīpa par likumu nezināšanu netaisnību. Pirmkārt, ne katrs var iet pie tiesību pazinēja, ne katrs sev pieņemt juriskonsultu, kā to dara iestādes; otrkārt, griešanās pie speciālista nav katru reizi iespējama, jo daudzie darījumi tiek slēgti uz laukiem; arī pilsētās jurista padoms maksā naudu, kādas katru reiz vidusšķirām nav. Saprotams, juridiskās palīdzības institūtam jābūt pēc iespējas plašākam, lai palīdzētu tiesiskās darīšanās sevišķi mazturīgiem. Šai nolūkā pašvaldībām pēc iespējas plašāk jānostāda bezmaksas palīdzība, vai vismaz jādod tā par zemu maksu. Tādā ceļā princīpa par likumu nezināšanu, netaisnība lielā mērā būs mazināta.

Bez tam, visās skolās, arī uz laukiem, tiesību pasniegšanai jāierāda pienācīga vieta, jo bieži cilvēkiem klājās ļauni, ja tie nezin viselementārākos tiesību pamatus.

Bet ar to arī vēl nepietiek. Nepieciešams, lai izņēmumu skaits no vispārējā princīpa tiktu racionāli palielināts. Šai virzienā pie mums pašai tiesai dota iniciatīve 2956. panta lietošanā, vēl vairāk tādēļ, kā šī panta formulējums pielaiz ta plašāko pielietošanu.

Beidzot (uz ko līdz šim nav pietiekoši griezta vērība) tiesisko prezumpciju skaits likumu nezināšanai ievērojami jāpalielina. Šī ideja tiesībām ir pazīstama.

Piemēra dēļ ņemsim galvenieka atbildību. Ir saprotams, cik nepatīkama ir šī atbildība, ja līdz tai nonāk lieta. Sociālās palīdzības tuvākam skaistā ideja (kāds ir galvojums) būtu ievērojami pama- zināta, ja galvenieka atbildība būtu organizēta pēc romiešu tiesībām (mūsu vecās Kurzemes tiesī- bas, 4512. pants), bet ne pēc vietējiem likumiem (vecā Vidzemes redakcijā, 4513. pants). Tagad pēc jaunās redakcijas, 4513. pants, kuŗš ir spēkā arī Kurzemē, nosaka, kā galvinieks atbild vienīgi par kapitālu un procentiem, bet par zaudējumiem un izdevumiem tik tad, ja viņš to sevišķi apņēmis. Bet pēc Igaunijas tiesībām (4513. pants vecā re- dakcijā) galvenieks, bez sevišķi izteiktās apņemša- nās, neatbild arī par procentiem.

Skaidrs tādēļ, kā tiesību nezināšana šeit ne- var kaitēt galveniekam, sevišķi pēdējā gadījumā. Likums rada prezumpciju galvenieka labā. Pēc galvojuma parakstīšanas, galvenieks, galvojuma sekas nezinot, atbildēs sašaurināti, ja galvojumā nav sevišķa noteikuma.

Ar vēlēšanos mīkstināt pricīpu par likumu ne- zināšanas jaunām sekām, diktēts arī cits princīps tiesībās: šaubu gadījumā pielietojams debitoram labvēlīgākais iztulkojums. Mazāk bārgam tulko- jumam dodama priekšroka citu starpā, un tādēļ pielietojams tas, kas vismazāk apgrūtina debitoru (3103. pants). Tas pats princīps pieņemts arī pie likumu iztulkošanas: šaubu gadījumā ņem vērā to vārdu nozīmi, kas vairāk vērsās uz taisnības un labvēlības pusi III. daļas ievada XVIII. pants).

Viss izteiktais pietiekoši noskaidro šī raksta pamatdomu, proti, ka tiesības atzīst princīpu par likumu nezināšanu stingru pielietošanu par netai- snu, un cenšas jo plaši mīkstināt viņa netaisnās pielietošanas sekas.

Bet tas nenozīmē, ka pati sabiedrība var kļūt slima likumu nezinātāja.

Būtu vēlams, ka tie, kam jāzina sabiedrības vajadzības, no savas puses, nāk pilsoņiem palīgā.

Lai plašāk tiktu nostādīta tiesību zināšana pamat- un vidus skolās; lai citu fakultāšu studenti iepazītos ar tiesību zinātnes pamatiem, apmeklējot pēc iespējas tiesību zinātnes fakultātes lekcijas.

Lai plašāk tiktu organizēta tiesiskā palīdzība iedzīvotājiem. Lai tiesa biežāk atcerētos, kā likumu nezināšanas princīps vispirms ir kaut arī nepieciešams princīps, bet līdz ar to tas grauj augsto tiesību autoritāti, — protams, ne pārkāpjot likumību, jo tiesa ir likumu pielietošanas, bet ne labdarības iestāde.

Lai katrs pilsonis vairāk nekā pašlaik interesētos par tiesību jautājumiem.

Lai laikrasti un žurnāli, kā tas jau aizrādīts žurnālā „Jurists“, veltītu vairāk vietas savās slejās tiesību jautājumiem.

Lai, beidzot, likumdevējs likumus radot atceras, kā viena vai otra prezumpcija var mīkstināt pilsoņiem likumu nezināšanas ļaunās sekas.

III.

Personiskas tiesības, alimenti un pirkšana-pārdošana.

1. Personiskas tiesības ir absolūtas, nemantiskas tiesības, ar personu saistītas un tiesas aizsardzību baudošas, kā vispāri civiltiesības (sk. Sinaiskis, Krievijas civiltiesības, Ķījevā, 1917. g., I. daļā, 66. lap. p.). Bet ciktāl iet šī saistība ar personu? Vai pietiek kaut kāda saistīšanas veida, vai nepieciešams tāds, ar kuŗu tiesības neatdalāmi saistītas ar personu un tādēļ, vispārīgi, nav tālāk nododamas?

Pozitīvā likumdošanā Šveices tiesībās (27. p.) atzīta ne tik vien personisko tiesību tālākdošana, bet arī šo tiesību izmantošanas nodošana, par cik sevišķos gadījumos viens un otrs nerunā pretīm tikumībai. Mūsu civillikumi (III.-a daļa) izšķir divas personas tiesību grupas: 1) speciēli personīgas (2643, 2645 p. p.), kuŗas sauc arī par tīri personiskām (2646. p.); un 2) vispārīgi personīgas vai ne tīri personiskas (pēc pierādījuma no pretējā). III.-a daļa tomēr nedod kritēriju, lai noteiktu, kādas tiesības pieskaitāmas pie tīri per-

* Alimenta jautājumā ir vēl sekoši Senāta spriedumu :

Par alimentiem vispār — 1920. g. N° 29; 1921. g. N° 82, 158, 180; 1922. g. N° 80, 244; 1923. g. N° 51, 210, 328; 1925. g. N° 310; 1926. g. N° 30, 33, 159, 194, 461; 1927. g. N° 151, 330; 1928. g. N° 81, 166. Par apmēru — 1919. g. 22. okt.; 1923. g. N° 190; 1925. g. N° 358, 489; 1926. g. N° 78. Par valūtu — 1925. g. N° 97; 1927. g. N° 131, 876. Par pierādījumiem — 1923. g. N° 57; 1924. g. N° 137; 1925. g. N° 383. Par noilgumu — 1922. g. N° 244. Par nodrošināšanu — 1927. g. N° 473.

soniskām un kādas nē, un otrādi; tāpat mēs tanī neatronam noteiktus norādījumus par to, kādā grupā jaierindo, piem. alimenti. Bet šo jautājumu noskaidrošana ir nepieciešama likumdošanas un tiesu prakses izpratnei. Tāpat personisko tiesību dabas izpratnei no svara ir viņas daba.

Vai tās tiek aizstāvētas neatkarīgi no tā, vai viņas pēc dabas izriet no pārkāpuma (delikta) vai ne? Šveices kodekss nostājies uz tā redzes stāvokļa, ka visas personiskas tiesības tiek aizstāvētas ar prasības sūdzības iesniegšanu, pie kam tādai aizstāvēšanai nav vajadzīgs tiesību aizskāršanas vainīgums (28. p.; sal. Sinaiskis, ib., 65. l. p.). Pats par sevi saprotams, ka ar šo vispārējo noteikumu nav izslēgta iespēja iesniegt prasības sūdzību zaudējumu atlīdzināšanai jeb naudas summas nomaksai, kā morāliskās dabas gandarījumu (28. p. 2. daļa).

Šiem modernu tiesību pareiziem noteikumiem nepieciešami pieturēties, jo tie pēc būtības ir tiesību pamatprincīpi vai mūslaiku kultūras tautām obligātoriski pamati, par cik, protams, vienas vai otras valsts likumdošana tieši neizslēdz to pielietošanu. Tādēļ tiesu praksei jāreķinās ar šiem princīpiem un nav jāpielaiž tieši noteikto atkāpšanās gadījumu plašāko tulkošanu.

2. Tam pretī, spriedumā Nr. 26, no 1924. gada, kāda no apgabaltiesām taisni mēģinājusi sašaurināt alimentu likuma iztulkošanu tanī ziņā, ka pie laulāto atsevišķas dzīves (3 gadi) nevainības jautājums, kā tiesību uz alimentiem pamats, sevišķas lomas nespēlē, (50 p., laulības likumā); tādēļ tiesa nav ievērojusi šķirtās sievas alimentu prasību no vīra. Senāts, pilnīgi pareizi, šim spriedumam nav pievienojies, jo tas neievēro laulības likuma 60. p. un civiltiesāšanas kārtības 129. p. Proti, tiesai bija jāieiet lietas būtībā un jāaplūko

šķirto laulāto vainības vai nevainības jautājumu pēc likuma 50. p. (laulāto dzīvošanas atsevišķi). Tādējādi, pēc Senāta iztulkošanas, personas tiesībai uz alimentiem šai gadījumā ir delikta daba.

Bet šādai domai nevarētu pievienoties ne tik vien aiz augšā aprādītiem tiesību princīpiem, kuŗus tieši atzīst Šveices kodekss attiecībā uz personas tiesību juridisko dabu, — bet arī tieši, dibinoties uz mūsu tiesībām, proti 60. p., uz kuŗu arī Senāts atsaucās. 60. p. savā pirmā daļā atzīst alimentu tiesības abiem laulātiem šķiršanās gadījumā. Tālāk tā paša panta otrā daļā teikts, ka tiesību prasīt alimentus *z a u d ē* vainīgā puse, ja laulība šķirta vienas puses vainas dēļ. Likuma teikums, ka vainīgā puse „*z a u d ē*“, izsaka skaidri, ka alimentu tiesības pēc likuma ir abiem laulātiem, kā civiltiesības, un ka šo tiesību atņemšana notiek tikai alimentu prasošās puses vainas gadījumā. Bet prasītāja vainu jāpierāda pretējai pusei, kuŗa neatzīst sava pretinieka tiesību prasīt. Tādēļ, par cik atbildētājs nav varējis pierādīt un nav pierādījis prasītāja vainu, pēdējais uz likuma pamata (tiesību prezumpcija) bauda alimentu tiesības. Līdz ar to laulāto šķiršanās uz 50.p. pamata (trīsgadēja nepārtraukta laulāto dzīvošana atsevišķi) neatņem tiesības uz alimentiem, kuŗas atzītas katrai pusei ar 60. p. pirmo punktu.

3. Citā spriedumā par alimentiem, šoreiz mātes prasību pret bērna tēvu (spriedums Nr. 13 no 1923. g.), Senāts atzina, tāpat kā arī tiesa, kā mātes prasība jānoraida uz tā pamata, ka tā ir priekšlaicīga. Prasības priekšlaicību tiesa un arī Senāts saskatījuši tanī apstākļi, ka bērns piedzimis mātes un tēva laulības pastāvēšanas laikā un ka pēdējais atzīst dēlu par savējo (bet ne ārulaulības), kaut gan laulātie dzīvo atsevišķi. Tiešām, par cik prasība dibināta uz 3-ās daļas 168.

p., par tik nevar būt runa par šī panta pielietošanu arī uz vispārējā zinātnes principa pamata (vispārējā tiesību teorija: pater est is, quem nuptiae demonstrant).

Bet pie šādiem apstākļiem ronas stāvoklis, kad dēls paliek bez alimentu tiesībām, ja viņš nav atbildētāja bērns un pēdējais, nevēlēdams alimentus maksāt, labāk atzīst ārļaulības bērnu par savējo uz pastāvošās starp viņu un prasītājas laulības pamata. Tomēr tāda dēla māte bauda tiesības prasīt no tēva alimentus, par cik viņa kopā ar dēlu dzīvo atsevišķi, jo laulāto dzīvošana atsevišķi, kā tiesību institūts, paredzēta tiesības (laulības likuma 50. p., sevišķi arī 52. un 53. p. p.). Tā paša likuma 56. p. paredz, ka laulātais, pie kuŗa atstāti bērni, var prasīt alimentus no otra laulātā. Gan arī laulāto atsevišķa dzīve katrā gadījumā tiek konstatēta no tiesas (52. p., sal. 50. p.), bet ar to tomēr māte nezaudē tiesības prasīt savam bērnam alimentus no viņa de jure tēva, kaut arī de facto bērns nebūtu viņa, par cik viņš nenoliedz dzimšanu laulībā. Alimentu tiesības ir bērna neatņemamas personas tiesības, neatkarīgi no viena vai otra tiesiska pamata, un šinī ziņā tās ir tīri personiskas.

4. Krievu senāts (Civ. K. D. 1914. g. Nr. 73, sk. sīkāki Rozenblūma komentārus) un arī Latvijas Senāts (1921. g. Nr. 82; 1927. g. Nr. 151). pareizi atzinuši, ka tiesība uz alimentiem pieder personai, kuŗai ir uz to tiesības, arī par pagājušo laiku, pretēji vecam romiešu tiesību principam (in praeteritum non vivitur), kas atbilst jaunam uzskatam par alimentiem. Tas ir viens no tā saucamiem netiešo alimentu veidiem (pēc Dernburga terminoloģijas, Pandekti III., § 31). Tādēļ komentējamā 1923. g. Nr. 13 lietā var pacelties interesants jautājums: pie pareizas prasības iesniegšanas, vai var no tēva, kuŗš sastāvar

bērna māti laulībā, prasīt alimentus arī par pagājušo laiku, ja tiesība uz alimentiem ir tikusi atzīta. Lieta tā, ka tiešo alimentu daba (kā šinī gadījumā) atšķirās no netiešo alimentu dabas. Tiesā tiesība uz alimentiem uzliek par pienākumu tieši pilnvaroto uzturēt, t. i., laiimenti patiešām sasniegtu savu mērķi, turpretim pie netiešiem alimentiem visa lieta ir izsmelta ar lietas formēlo pusi, ar noteiktu izmaksu izdarīšanu (skat. sīkāki D e r n b u r g u, turpat). Tiesība uz alimentiem par pagājušo laiku vispār var tikt pamatota tikai zaudējumu atlīdzības veidā, kuŗi nodarīti ar pienākošās uzturas nepiegādāšanu. Tiesību uz alimentiem var arī pamatot kā bezuzdevuma lietvedību.

Latvijas Senāts (1922. g. Nr. 244; 1923. g. Nr. 328) atzīst alimentu prasību par pagājušo laiku, kā tādu, t. i. kā alimentu prasību.

5. Tiesība uz alimentiem var tikt nodibināta ne tikai ar likumu, bet arī ar testamentu, tiesas lēmumu un līgumu. Sevišķi interesanta ir alimentu tiesība uz līguma pamata (līgumiska alimentu tiesība). Šinī jautājumā ir interesants Latvijas Senāta 1927. g. 27. oktobra spriedums Siliņa prasības lietā pret Dumpi. Šinī lietā Senāts atzinis par pareizu Tiesu palātas spriedumu par mājas pirkšanas-pārdošanas līguma atcelšanu, kuŗa ekvivalents bijaimenti, aiz tā iemesla, ka atbildētājs nav iemaksājis prasītājam alimentus un apgrūtinājis nopirktās mājas ar parādiem. Teiktais tika pamatots ar III. g. 3321. un 3890. pantiem. Tiesu palāta atzinusi nokavējumu un pamatojoties ar to, ka parādnieka nokavējuma gadījumā jāatlīdzina kreditoram viņa interese (3320), atzina, ka kreditora interese var pastāvēt arī līguma atcelšanā, ja mērķis, kuŗu kreditors domājis sasniegt caur prasījuma tiesību priekšmetu atkritis, pateicoties

parādnieka nokavējumam, vai ja kreditors bijis spiests mērķa sasniegšanai griesties pie kāda cita līdzekļa. Tā tad, ja līguma priekšmeti bija alimenti, tad 3321. p. norma (sal. ar 3306. p.) dod pārdevējam tiesību vienpusīgi atkāpties no pirkšanas - pārdošanas līguma. Senāts, savukārt, atzinis, ka alimentu piespiedu piedzīšana nav alimentu pienākumu izpildīšana, jo prasītājs nevar katru reizi gaidīt, kā mēr alimenti tiks piespriesti. Tā tad šinī spriedumā ir nosacīti sekoši princīpi:

1) Alimenti var būt pirkšanas-pārdošanas ekvivalents.

2) Alimentu nemaksāšana dod pārdevējam tiesību vienpusīgi atkāpties no līguma.

3) Alimentu, uz kuŗu prasītājam ir tiesība, piespriešana no tiesas, nav alimentāra pienākuma izpildīšana alimentu sevišķās dabas dēļ (prasītājs nevar gaidīt, kā mēr tiesa viņam tos piespriedīs). Tādēļ arī piespiedu caur tiesas alimentu nomaksa dod tiesību atkāpties no līguma, līguma mērķa atkrišanas dēļ.

Šie trīs princīpi no zinātniskā redzes stāvokļa pelna sevišķu ievērību, jo diez vai pareiza alimentu dabas izprašana un speciāli līgumiska (uz līguma pamata) alimentu tiesība. Tā vispirms ceļās jautājums, vai ir pielaižama, un kādos apstākļos cenas atvietošana ar alimentiem. Pie pozitīvas atbildes cena alimenta veidā ir maksa par pārdoto mantu, kuŗa tiek izmaksāta pa daļai nenoteiktā laika sprīdī (līdz nāvei). Bet vai tāda cena-alimenti ir noteikta (pretium certum), ko likums prasa pirkšanai - pārdošanai, vai tāds pirkums nepārvērtīsies par dāvinājumu, ja, piemēram, pir-

cējs tanī pašā gadā nomirtu, vai var šinī jeb līdzīgā gadījumā atzīt pirkumu patiesas cenas (pretium verum) trūkumu dēļ par spēkā neesošu. Vai iespējams šeit, biezot, pielietot pārmērīgo pame-tumu un taisnīgas cenas (pretium justum) normas. Visi šie jautājumi ir svarīgi šīs lietas izšķiršanai. Pats pirkuma līgums no tīri mantiskā pārvēršas jauktā līgumā: personisks līgums (par ali-mentiem) un mantisks (pirkums). Īsi sakot, jā-jautā, vai iespējams pirkums, kuŗa juridiskā daba būtiski pārgrozās. Liekās, ka atbildei vajaga būt negatīvai, ja kaut cik ievēro alimentu personisko dabu. Bet bez tam nav svarīga nozīme priekš pir-kuma pārdomām, kādam mērķim nodomāta cena (šinī gadījumā alimenti). Tādēļ arī Tiesu palātai un Senātam, lai samierinātu nesamierinājamo, va-jadzēja atcelt līgumu, faktiski uz juridiski maz pārlicinoša pamata. Kādēļ, piemēram, līguma piespiedu izpildīšana nav tomēr līguma izpildīšana. Tiesības uz alimentiem bieži tiek realizētas caur tiesu un tomēr šī tiesība uz alimentiem paliek kā tāda. Lieta tā, ka pirkuma dabas grozīšana nav pieļaujama, cena nevar būt alimentāra, un tāpēc pašu līgumu vajaga atzīt par spēkā neesošu. Tas būtu konservatīvi un atbilstu tiesību pamatprincī-piem. Cena ir tikai cena un viņas nozīmēšana vienam vai otram mērķim nevar tikt saistīta ar lī-guma eksistēšanu, kaut arī ar šim mērķim piekrīstu pircējs, kā šinī gadījumā. Ja vispār iespējami mo-dusi pie pirkuma, tad tas ir atsevišķs jautājums un proti par nejaušām sastāvdaļām, bet ne būtiskām, un tas tiek izšķirts uz modusu normu pamata. Tā-pat arī jautājums par nosacījumiem pie pirkumiem tiek apskatīts uz nosacījumu normu pamata. Ali-menta institūta apvienošana ar pirkuma institūtu ir nepieļaujama, jo tas runātu pretim alimentu ju-ridiskai dabai, kā personiskām tiesībām, un pirku-mam, kā mantiskām tiesībām.

48625

4. JUN. 1929

22 - 50

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305034110